

TELEGRAFUL ROMAN.

Nr. 36. ANULU XIII.

Telegrafulu este de dona ori pe septeman: joi'a si Duminec'a. — Prenumeratiunea se face in Sabiu la espeditur'a toiei pe afara la c. r. poste, cu bani gat'a prin scrisori francate, adresate catra espeditura. Pretiulu prenumeratiunei pentru Sabiu este pe anu 7. fl. v. a. ear' pe o jumetate de anu 3. fl. 50. Pentru cealalte parti ale Transilvaniei si pen-

tru provinciile din Monarchia pe unu anu 8 fl. era pe o jumetate de anu 4 fl. v. a. Pentru princ. si fieri straine pe anu 12 pe 1/2 anu. 6 fl. v. a.

Inseratele se platescu pentru inteia ora cu 7. cr. sirulu cu litere mici, pentru a dou'a ora cu 5 1/2 cr. si pentru a treia repetire cu 3 1/2 cr. v. a.

Sabiu, in 18/30 Iuliu 1865.

Sabiu in 15 Iuliu 1865.

Domnulu Professoru de limb'a si literatur'a romana la gimnasiulu mare din Cernautiu Aaronu Pumnulu au edatu cartea intitulata „Privire repede preste doue sute si cese-dieci si siepte din proprietatile asi'a numite „Mosii monastiresci“, din carele s'au formatu maretiulu fondu religiunariu alu Bisericei dreptcredinciose resaritene din Bucovin'a— facuta dupa adeverintie autentice si urice“. Pretiulu cartiei este 1 fl. 30 xr.

Autorulu eruditu si zelosu premitte cartiei sale acesta Precuventare :

„Asta privire preste mosiele Fondului religiunariu din Bucovin'a se da publiculu in mana, mai intaiu pentru insemnatarea cea mare a obiectului, ce se cuprinde intr'ens'a, caci ce lucru pote sa aiba pentru noi interesu mai mare, decatu proprietatile acelea, din carele se sustine tota biserica nostra, totu clerulu, si toti dregatorii bisericesci, dela capulu Bisericeii, si pana la celu mai de pre urma scriitoriu si sierbitoriu alu bisericeii; din carele este indiestrata si se sustine o mare parte de scole si de asiediaminte de cultura, precum institutulu teologicu din Cernautiu, la gimnasiulu plenariu din Cernautiu doi professori de limb'a romana si doi Catecheti, Seminarulu din Cernautiu; Gimnasiulu plenariu din Suceav'a; scol'a normala si preparandiala nationala din Cernautiu; scol'a reala plenaria nationala din Cernautiu; scol'a de dascalii din Cernautiu; unu Catechetu, la scol'a de fete din Cernautiu; scol'a normala din Siretu; Catechetulu dela scol'a normala din Suceav'a; 55 invetiatori triviali; ajutore la 72 de scole triviale; infiintierea de scole triviale pe unde nu suntu inca, nici se afla mijloce spre infiintierea lor; pensuni la mai multi professori triviali, si la veduve de ale lor s. a. s. a. Eata dara, ca tota vietia nostra religiunaria, morale, spirituale, nationale, sciintiale se sustine din acele proprietati; eata ca tota desvoltarea, si cultivarea nostra religioasa, nationala, spirituale, sociale se ajuta si se nainteza numai prin Fondulu religiunariu, formatu din proprietatile insemnate in asta carticica; deci cine aru pote fi cu inima atatu de impietrita, si atatu de nepasatoriu pentru fiintia s'a, si pentru desvoltarea si nobilitatea acelei'a, care sa nu dorasca fierbinte din adenculu sufletulu seu, ca sa cunosca mai deaprobe acestu isvoru nesecaveru alu fericirei sale, acestu sustitoriu si inaintatoriu alu vietiei sale religiose, morale, nationale, alu fericirei sale celei adeverate, ba chiaru alu esistintiei sale? ca asi'a conosciindu-lu sa-lu scia si apera de intemplari neprevedute, stricaciose, sa scia a-lu si inmulta si folosi dupa cuviintia pururea!

„Mai departe se publica asta privire cu acelu scopu, ca prin aceste inceputuri crude si nedeplinite in tota prinviintia sa se dea ocaziune binevenita si dorita la barbatii, cei ce au cunoscintie mai latie, mai amerunte si mai acurate despre acestu obiectu atatu de insemnatoriu si cumpanitoriu, si suntu provediuti si cu mijloce de ajunsu spre capetarea si publicarea uriceloru atingatorie de proprietatile Fondului, ca ei sa indeplineasca tote scaderile. ce se voru fi aflandu in asta carticica, si asi'a apoi cunoscintia acurata, deplina si lemurita despre tote mosiile monastiresci, din carele s'au formatu Fundulu religiunariu si despre nemoritorii barbati: Principi, Episcopi, Calugeri si proprietari mireni, cari au daruita acele mosii, sa o verse in cunoseintia sufletulu nostru alu tuturor credinciosiloru fii ai bisericeii noastre, si prin aceea sa ne indemne si pre noi, ca nu numai sa ne aretamu pururea cea mai religioasa multiamire catra acei binefacatori ai nostri, dar totdeodata sa rogamu cu umilintia indurarea domnedieesca, ca sa reverse si in inimele noastre ale tuturor'a evlavi'a, spiritulu, si zelulu celu sfantu alu binefacatoriloru acestor'a preafericiti, ca asi'a sa facemu si noi daruiri si fonduri pentru urmasii nostri, dar nu sa traimu numai de a gata din cele ce au fundatu si-au intemeiatu pentru noi fericiti, si pururea pomeniti si nemoritorii nostri strabuni naintasi!

„Pentruca sciutu este: ca totu, ce avemu, si totu, ce facemu in asta vietia pamantena, pieru si se nimicesce, ca cum n'aru fi mai lostu, si numai fapt'a cea buna remane de pomenire binecumentata dupa mormentu!

„Nu ve adunareti comora pe pamentu, dice sfant'a Scriptura, unde vi o mananca moliele si rugin'a, unde vi o sapa furii, si vi o rapescu; ci ve adunati comora in ceriu, adeca, faceti fundatiuni pentru biserici, pentru scole, pentru academie de drepturi, fara de care sunteti periti, si nu ve mai poteti apera de apunerea totala! pentru studentii cei cu talente, dar fara mijloce, pentru Reuniunile si Asociatiunile ce se infiintieza spre inaintarea culturai religiose, morale, nationala, sciintiale spre fericirea nostra si spre marirea lui Dumnedieu prin faptele vostre; caci numai atunci comora vostra nu vi o mananca mai multu nici moliele, nici rugin'a, numai atunci nu vi o mai potu nici sapa nici rapi furii!

„Celu ce are urechi de auditu, sa auda si sa intielaga; si cine are sufletu in sine si inima de simtitu, sa simta si sa lucredie!

„Eata tu Dumnedieule alu religiunei, alu moralitatii, alu nationalitatii, alu culturai, si alu fericirei fiintieloru tale, Tu Parintele luminilor! revarsa-ti binecumentarea ta cea ceresca asupra acestui inceputu, ce s'a facutu! Asi'a sa fia!

Maideparte espune Autorulu prescurtu, ca „ortograf'a din acesta carticica nu este potrivita cu totul cu aceea, cu carea este liparitu Lepturariulu romanescu pentru gimnasie, totusi crede, ca va fi usiora de cititu pentru fia-cine, si ca ea nu este compusa pentru recomandarea si introducerea vreunei ortografii, ci numai pentru scoterea la ivela a obiectulu celui cumpanitoriu din asta carticica. Caci pana ce ne vomu ocupa mai multu numai cu lucruri si interese straine; ear nu cu interesele nostre de vietia, cu cunoscerea mijloceloru acelor'a, si cu bun'a si intielpt'a loru intrebuintiare: pana atunci sa credemu, Frati Romani! ca nu va fi cu potintia a inainta in cele bune si de folosu neaperaveru. De catu sa te imbraci in portu nationalu romanescu, si sa lucri ca Neromanu; mai bine te imbraca cum poti, si luca ca Romanu ad e v e r a t u, dupa maretiile esemple ale strabuniloru tai!“

Cernauti 6/18 Ianuariu 1865, in diu'a de Boboteza. Autoriulu.“

Noi caracterisamu opulu acest'a alu Dlui Professoru Pumnulu de celu mai mare pretiu, si dicemu, ca ceea ce este Tesaurulu istoricu alu Domnului Alessandru Papiu in mare, aceea este opulu Dlui Pumnulu in micu, caci ne-au scosu la lumina cu documente originale adeverulu acel'a mare si neresturnaveru, prin care cunoscemu pe acei Principi, Archierei, Calugeri si Proprietari mireni, cari prin fundatii marinimose s'au facutu nemoritori la natia romana, si dau subsistintia la toti sierbitorii religiosi, nationali, spirituali si sociali.

Precuventarea Dlui Pumnulu la acesta scriere este unu capu de opera, este eosinita cea plina de miere spre indulcirea natiei intregi, si repetita ei cetire, si apretiuirea ei caldurasu nu se pote recomandá din destalu.— Noi mai aflamu in precuventarea acest'a si icon'a cea via a pietatii Dlui Pumnulu, ce o porta in inima-i pentru Mecenatii nationali; aflamu o lucrare de pietate, prin care Domni'a lui potrivit pu-setiunei sale au facutu Parastasulu celu mai solenu spre aducerea aminte si spre preamarirea eterna a aceloru Fii mari ai natiunei romane, cari cu sacrificiele loru stralucescu si voru straluci pe altarulu Bisericeii si natiunei romane, pana candu va fi unu Romanu adeveratu in lume!

Situatiunea de fatia.

In numerulu trecut amu fostu apostrofatu in vre-o cante-va cuvinte situatiunea nostra de fatia. Schimbările care s'au urmatu de unu tempu incoco au tressaritu pre barbatii politici

de tóte pártile și partitele, și pâna ce susu in Vienn'a suntu inca tóte acoperite de velulu viitoriului (de și celu mai de aprópe) resaru cu gramad'a întrebări, se audu voci, care de care mai opuse Cestiunea ungara ceace fú miscata inca de opusefiunea senatului imperialu, devine obiectulu desbateriloru in foile publice in tóte variatiunile ei. „Continuitate“ de dreptu „complanare“ suntu parole de di.

Noi nu potemu de asta data mai bine ilustrá situatiunea decátu aratandu parerile care predominéza spiritele, despre întrebările și cestiunile ce se ivescu pre tapetu.

Incátu pentru continuitatea drepturiloru unguresci, publicului nostru credemu, cai e destulu de cunoscuta, de pe la marcalele tñute dupa diplom'a din 20 Octobre. Ea adeca pretinde vigorea legiloru unguresci aduse la 48 pâna atunci, pâna candu acele prin factorii legislativi se voru inlaturá.

„Const. Oest. Ztg.“ vorbindu despre continuitatea acést'a pune întrebarea, ca pâna unde se intindu legile aceastea nevătămabile? Cáci dupa cum stau lucrurile astádi, activitatea legislativa a dietei ungare din 1849, nu póte nice decum pre-tinde epitetulu acést'a. Mai departe, ca chiaru și aparatorii cei mai caldi ai acestor legi incheie continuitatea cu articulu de lege 31. din a. 1848. Dupa aceea arata ca legile din 48 nu cuprindu nici mai multu nici mai putñu, decátu resturnarea constitutiunei celei vechi unguresci, prin timiditatea unei, și prin precipitatea altei párti, și in fine rumperca lagaturei legale între Ungari'a și cealalta Austria. „Cine cunósce aceastea (adeca cele ce s'au intemplat la 1848/9 și articuli dietali din 1848) incheie Const. Öst. Ztg.“ va pricepe ca e unu evenimentu cu totul fabulosu in istoria, a pretinde cine-va recunoscinti'a dreptului acéstui'a de dreptu continuu, din partea imperatului și a imperiului, dupa ce inca n'au crescutu iarba preste urmele consecutiuniloru celoru funeste a unei asemenea legislatiuni; dupace prin marimós'a activitate a Imperatului, prin increderea din partea imperiului și prin puterea cea nerespingibila și secreta a desvóltárei istorice s'au fostu creatu o stare constitutiunala, preparata de mai multe sute de ani, pretinsa de esistinti'a și positiunea imperiului, carea realisandu unitatea dreptului și statului, da garantia de pacea și binele popóreloru. — Si tóte aceastea sa nu fia nimic'a fatia cu ceea ce numesce o partida dincolo de Lait'a „continuitate de dreptu.“

Pecandu o fóia centralistica vorbesce astfelu, federalistii, fára de a intrá in cestiuni de aceastea, astépta sa véda ce directiune va luá cancelarulungaru, de va respectá elu cuvintele maiestatiche pronuntiate la Pest'a, cu ocasiunea caletoriei din urma, séu va privi pe natiunea magiara, cá pe cea singura natiune politica, și unica chlamata de a administrá și guverná. In casulu acést'a partid'a acést'a se promite a combate regimulu dlui de Mailatu din tóte poterile, aliindu-se cu tóte natiunile nemagiare ale Ungariei.

Despre entusiasmulu celoru mai multe foi magiare, causatu prin schimbările de fatia numai avemu sa perdemu cuvinte. Nici ca avemu de a spune publicului déca acele suntu pre lângá continuitatea drepturiloru din 1848. Caracteristicu este insa, ca diuarulu „Korunk“ se ocupá in septemánile trecute cu „punctulu de gravitatiune“ alu imperiului, pe care-lu afla in Bud'a—Pest'a.

Dupa ce aduce motivele politice și strategice pentru acestu punctu de gravitatiune incheia, ca indata ce „scirea“ acést'a aru capetá o forma mai pipaibila, Ardélulu inca aru luá alta fatia, „pentruca díce „Korunk“ „Ungari'a se întregesce prin Ardélulu; fára Ardélulu Ungari'a e deschisa; cine domnesce Ardélulu, domnesce, incependu dela Dunarea de josu pâna la Tis'a și pâna la marea négra.

„Pesti Nápló“ mai seriosu și mai ganditu nu se preda cu totul in bratiile optimismului, ci si esprima speranti'a de a se mai intalni cu coleg'a seu „Botschafter“ ce are sa apuna cu ultim'a lunei acesteia, va sa dica speréza ca va mai avé ocasiune de a se ciocni cu centralismulu, cáruia acum i se face din tóte pártile prohodulu.

Déca stámu se reasumámu, vedemu ca pâna acum suntu numai sperantie și temeri. Cu pasirea ministeriului celui nou și cu redeschiderea dietelor, care inca nu mai suntu departe, vomu esí din starea cea dubia, in care ne aflámu.

Interpelatiune.

In sjedinti'a casei ablegatiloru din 21 Iuliu 1865 s'au cettu urmatórea interpelatiune indreptata cátra Escel. Sea. ministrulu de finantia:

„Se aude din isvoru siguru, ca in unele comune ale Transilvaniei, darea capului pe anulul curinte se prescrie de 4 f. in locu de 3 f., de 2 f. in locu de 1 f.

Cu privire la faptul acést'a și permite subscriisii a in-

trebá pre Escel. Sea dl. ministru de finantie: Ce mesuri cugeta Escel. Sea a luá, spre a impedeá procederea acést'a opusa legi despre imputinarea dárei personale in Transilvania, facuta pe cale constitutiunala și sanctiunata de Maiest. Sea?

Vienn'a 21 Iuliu 1865.

Franc. Obert.
Mandelblüh.
Aldukanu.
Fr. Schuller. — Libloy.
Ios. Filtsch.
Ioann Popasu.
Cavaleru de Puscariu.
Demetr. Mog'a.
Eiselsberg.
Ladislau de Buteanu.
Kopetz.

Lemény.
Schneider.
Dr. Teutsch.
Gull.
Issecescu.
Thót Sam.
Hagenauer.
Grüner.
Kuziemski.
Mogilnicki,

S a b i u 17 Iuliu. Unu telegramu a „Hem. Ztg.“ etc. de eri spune, ca in 27/15 l. c. s'au inchisu senatulu imperialu. Cuventarea de tron esprima recunoscinti'a pentru activitatea senatului și face o reprivere asup'a proiectelor decise. Mai incolo spune, ca regimulu va staru pentru sustinerea pácei in Europ'a, iara cestiunea Schleswig—Holsteiniana va cercá Imperatulu in cointielegere cu regele Prussiei a o apropiá de deslegarea, care sa corespunda atátu intereselor Germaniei întregi, cátu și positiunei Austriei in confederatiunea germana. Motive de insemnate ceru curend'a deschidere a dietelor din tierile partiei resarritene a imperiului, din care cauza au síremasu desbateru bugetului pe 1866. Se recomanda tintirea intr'acolo, cá o tractare comuna a drepturiloru, intereselor și detoriiloru comune a totoruru tieriloru sa unésca tóte popórele imperiului. Tintirea acést'a sa fia basata pe recunóscrea conditiuniloru de viétia a monarchiei, pe iubirea și credinti'a cátra tronul și patri'a comuna, și atunci cu ajutoriulu lui Ddieu, aceea acusi va deveni unu faptu realizatu și o veste de bucuria.

Audimu ca Escel. Sea Guvernatorulu are sa sosésca in curendu la Sabiu. Cu acést'a sta in legatura apoi scirea despre deschiderea dietei ardelene, carea se díce ca nu aru fi departe. —

Mercurea 25/13 Iuliu 1865. Avendu de a inpartasi unu actu celu putñu pentru Románii din Mercurea nu de mica insemnate, — unu actu in tempulu presentu și cu atát'a mai putñu in trecutu fára parechie, unu actu vrednicu de imitatu și care nu are debuintia de nici unu comentariu, pentru ca se lauda elu iosusi pe sine.

Presbiteriulu precum și reprezentanti'a asiá numita — cea mare a bisericei evang. luth. au resolvitu inca in 28 Maiu a. c. prin majoritate de voturi pe sém'a zidinei bisericei gr. orient. de aici, unu ajutoriu de 2000 f. v. a. care conclusu substernandu-se apoi in intielesulu prescrielor sustatóre, venerabilului Consistoriu cercuale, s'a priimitu și intaritu și de cátra veneratu acést'a cu de plina unanimitate de voturi, și asiá eara acést'a unicu in felulu seu s'a și inmanuatu antáiu sub insemnatului. Ne simtímu deci placutu oblegati, a rostí prin acést'a in publicu totoruru acelor'a, carii au contribuitu la fapt'a, care credu se póte numi, in celu mai stensu intielesu alu cuvintulu, unu adevératu productu alu dragostei fratiesci, — și in indeosebi P. On. Domnu Decanu și Parochu din Mercurea D. M. Gestalter sub a cáru presidiu, atátu in presbiteriu și reprezentanti'a cea mare, cátu și in Consistoriulu cercuale s'a decisu pomenitulu și marinosulu ajutoriu — cea mai adencá și caldurósa multiamire.

Reprezentanti'a bisericei gr. orient. din Mercurea.

Nestoru Flesieru, Parochu. Iliá Macelariu. Moise Bunea și George Barbu, Tutori.

Oprea și Strez'a—Cartisiór'a in 22/10 Iuliu. Vineri in 21/9 l. c. la un'a óra dupa amédi s'a escatu, focu in comun'a Strez'a—Cartisiór'a, din siur'a unui locuitoriu unde 2 copii au facutu focu. In vre-o câte-va minute 66 de case și vr'o 70 siuri au fostu mistuite cu totul. Nenorocirea insa vru a-si estinde bratiile ei cele infiorátore și mai departe, cáci fiindu ventu, foculu fu strapurtatu de aci și in Oprea Cartisiór'a, unde in restempu de o óra se mai potópira alte 170 de case și 200 siuri.

Reulu nenorocirii acesteia e cu atátu mai mare, cucatu bietii locuitori ai comunelor acestor asiá de cercate, au fostu risipiti la lucrulu câmpului, și asiá ce au avutu in casele și salasiile lor, totu au devenitu prada flacárilor. Să-si intipúesca acum ori și cine jalnic'a sórte acelor ce se întorcea dela zadufulu dilei, la cenusi'a și la lips'a totala de pâne, de imbracaminte și de acoperisiu. Vre-o 1400 de suflete suntu ajunsu de sórtea acést'a trista!

Mare multiamita e de a se aduce Dlu jude processualu Georgiu Mohanu, carele si de astadata au doveditu cunosce-rea misiunii se, si carele cu cuventulu mangaiá, iara cu fapta cautá sa stérge lacrimile nenorocitoru, procurandu-le prin mijlocirea sea dela dlu dregatoriu alu contiloru Teleki Sandor si Gyula, cáruia inca avemu de a ne exprimá recuno- scintia pentru fapta-i umana— vre-o 200 ferdele de bucate. Dlu jude susu mentionatu, cu ocaziunea impartirei bucateloru, dupa o vorbire fórte mangaitóre daruí din spezele se- proprii, fia-cáru locuitoriu o bucata de pâne si unu pacharu de vinarsu. O privire de totu rumpátóre de anima erá, candu vedeai pruncii nevinovati, cari traisera dóue dile numai cu me- re prajite de elementulu infuriatu, cum se aduná, cum se im- buldi'a impregiurulu mangaitorului loru. Dee Ddieu cá popo- rulu sa aiba totu astfelu de barbati cu anima parintésca!

In aceste dóue comune au arsu dintre casele si salasie- le cele coperite cu paie si cele de materia mai solida. In- vetie-se dar toti confratii a-si pune siurile mai departe de ca- se, a-si largi utiliele si a se asigura, cáci altmintrea eata cum potu remané 236 de familii la traista de cersitoriu, ardiendu- le chiaru si uneltele economice (din acesti'a 3. di: trei au fostu asigurat). In fine chiamámu atentiunea totoruru pa- rintiloru, care-si lasa pruncii in tempulu lucrului câmpului pe acasa, a ingrigi mai bine de aprindióre (lemnusie de a- prinsu), cá sa nu se mai intemple atari nenorociri!

N. Budacu.

Principatele române unite.

Raportulu Comisiunii miste, despre care promisserámu in nr. 53 alu fóiei nóstre cuprinde urmatórele:

Mai întâiu dupa o mica introducere vine asupr'a bugetu- lui, despre carele dice ca s'a votatu asiá, dupa cum s'a propusu mai alesu pentru aceea, pentruca tiér'a erá lipsita de bugetu de mai multi ani; reductiuni inse s'aru mai poté face. Dupá aceea si esprima dorinti'a, ca legile privitóre la organisarea tierei, vo- tate si cari au a se votá, guvernulu sa caute a le pune in lu- crare, „cáci valórea institutiunei celei mai perfecte se mesura numai dupa felulu aplicárei principiiloru pe cari ea le consa- cra.“ Aplecarea nóueloru legiurii, observarea justitiei, sub tóte modurile se de manifestare, este a dóu'a parte a ope- rei incepute de M. Ta, cáci numai cu modulu acest'a legile se voru poté transformá din precepte in fapte, si petrundiendu in obiceiurile poporului voru radica simtiulu seu morale.“

Totu in intiesulu acest'a vorbesce com. mista despre legislatiunea penala, la care se adauge, ca aci sa cere, ca fia care individú sa se misce liberu in sfer'a sea. Marginirea carea sa o aiba, sa fia restringerile legali si responsabilitatea. Se cere energicu stabilitatea mai alesu a functiuniloru chiaru si cei administrativi, pentruca numai asiá, de o par- te se va asigura viitoriulu, de alta parte védi'a functiu- nariloru. „Principiulu ierarhiei este totu atátu de necesariu, ca si celu alu stabilitátei“, cáci altmintrea neobservarea a- cestui'a si a legii amisibilitátei, precum si inaintárele cele ra- pedi suntu fórte vatemátóre.

Tóte reformele si imbunatatirile devinu ilusorii pâna candu sta in tiéra jurisdictiunea consulara, carea vatemala au- tonomi'a tierei, si asiá comisiunea, basata pe vechile stipula- tiuni, cere aplicarea legiloru la toti cáti se afla in tiéra fára deosebire.

Ce se atinge de organisatiunea comuneloru recunosce bi- nefacerile ce li s'au facutu acestor'a, dar cá sa aiba acést'a si urmárele sale cele bune trebuie, ca veniturile comuneloru sa se intrebuintiedie numai si numai pentru comune. Atrage apoi atentiunea asupr'a stárei cei deplorabile a Bucuresciloru; recomanda o scrupulósa revisiune in bugetele despartiaminteloru ministeriali; perceptiunea impositeloru (dáriloru) spune ca e neregulata, pentruca nu se reclama la tempu, iar mai târdiu se reclama firesce o suma mai mare, care contribuentulu nu o póte respunde s. a.

Socotelele nu suntu prezentate de mai multi ani si nu se scia, care au fostu starea finantiala pâna atunci, nici cari au fostu cheltuielile.

Amintindu comisiunea de organisare militiei, ca de o imperativa trebuintia dictata de circumstantiele presenti, si per- mite a esprime totuodata si dorinti'a de a se intrebuinti'a acé- sta la lucrárele publice, si acést'a si pentruca lips'a bratieloru de lucru in tiéra e simtita, dar si din punctu de vedere eco- nomicu si sanitariu (si noi amu dice si moralu. Red).

Cere mai departe regularea pensiuniloru prin o lege mai po- trivita, pentruca cea in vigóre, asociata de multele ne- regularitáti in inaintarea in functiuni, precum si in destituirile din functiuni, au impovaratu statulu cu speze netrebnice. Vi- ne apoi asupr'a chiriei ce se platesce pentru localurile auto- ritátioru, cari pe lánge aceea ca constau pe statu sume insem-

nate de bani, nu corespundu totoruru trebuintieloru acelorú autoritáti. Cere comisiunea, ca din dobând'a de pe proprie- tátile inutile ale statului, sa se edifice case corspundiátóre pentru dregatoriele publice. - Arata starea cea rea a cáiloru de comunicatiune, atrage atentiunea guvernului asupr'a mancorie- loru ce se facu din partea agintiloru, intreprinditoriloru si a a tecniciloru lucráriloru publice si, cum acele de multe ori in- cepute remánu neterminate, cele terminate cum se ruinéza, si si esprá dorinti'a, ca inceperea lucráriloru la cáile ferate de- já votale nu se va mai amáná. Cátu pentru drumurile vicinali comisiunea recunosce prestatiunea in natura, ca siste- m'a cea mai avantajósa.

Revine apoi asupr'a de mai multe ori esprimateloru dorin- tie, de a se transformá chieurile dala Galati, Brail'a Oltenitia, Calarasi si Gurgiu in porturi. Acést'a dice comisiunea aru ajutá fórte multu „la radicarea agriculturii, comericiului si in- dustrii tierei.“

„Scimu prea bine, M. Ta, ca tóte imbunatatirile nu se potu face de odata, cu tóte acestea in limitele mijloceloru de cari dispunemu s'aru poté atinge scopulu doritu, déca s'aru urmarí treptatu ori ce lucrare fára intrerupere, dupa o si- stéma bine preconcepta. In faktu insa se cheltuiescu adesea summe insemnate si in urma se abandona mai nainte de a se terminá, astfelu, M. Ta, fia-ne permisú a ve supune la cuno- scintia, cá esemple, inceperea cladiriloru mitropoliei astadi aban- donate, academi'a nationala din Bucuresci, singurulu edificiu publicu de o mare importanta, aprópe terminatu inca din anulu 1858, si care s'aru fi potutu completá cu mici summe totdeu- n'a distrase dela destinatiunea loru. Ascmenea ne permi- temu a aminti M. Tale si starea in care se afla mitropoli'a si casarm'a din Iasi.“

(Va urmá.)

Insciintiare literaria.

(Banatu in ziua SS. Petru si Pavelu 1865.)

(Continuare din nr. premergatoriu)

Lasu sa urmeze acum.

Sumariulu cártei

Precuventarea.

I. Crestinatatea Romániloru suptu regimulu Romaniloru si alu Gotiloru. Románii suntu cei mai vechi locuitori cre- stini alu tieriloru pre unde se afla ei astádi. Suptu Impera- tulu Galienu (260-268,) crestinatatea s'a recunoscutu ca re- ligiune iertata — religio licita —, si in Daci'a lui Traianu, mai antaniu in Banatulu Severinului si cel'a alu Temisiului, s'au immultitu preotii crestini.

II. Inceputu de organisare bisericésca si de metropolia la románii din Daci'a lui Traianu inca dela increstinirea loru. Teo- filu primulu cunoscutu dupa nume Metropolitu alu Ardélului, Urmatorii lui Teofilu scauuulu metropolitanu — cáti amu aflatu dupa urme istorice — si pâna au fostu Románii cu Go- tii, apoi si dupa ce au remasu Románii singuri.

III. Schitie din viéti'a politico-natiunala si bisericésca a Romániloru dela an. 800 pâna la an. 1494.

Románii de pre la an. 679. deveniti suptu Bulgari si Schiai in an. 824. se facu independenti, dar mai târdiu devinu iéra sub suzeranitatea Bulgariloru, si forméza ducate proprie, si inducu pre bulgari la religiunea crestina dupa ritulu seu celu greco- orientalu sub iuridictiunea bisericésca a Constantinoplei.

Bulgari'a dela 866—869. sub Pap'a romanu, prin sinod. de a tóta lumea VIII. devine formalu iéra sub Patriarch. Con- stantinoplei.

Ducatele Romániloru in Daci'a occidentala séu mo- dern'a Austria. Conflicteloru Romániloru cu Magiarii. Asecu- rarea autonomiei Romániloru prin tractate incheiete cu Magiarii.

Indeplinirea increstinirii Serbiloru intre anii 867—886.

Date despre episcopulu romanescu gr. or. in Ardélu in a. 948.

Inceputulu increstinirii Magiariloru prin episcopu. romanu. Ieroteiu si prin colucrarea Romániloru.

Domnitoriulu Temisianeii atunci mai latite, romanulu Op- tumu pre la an. 1000 cá crestinu gr. orient. radica monastirea gr. orient. Marisian'a mai târdiu numita Cenade dela

Primulu comite alu Temisianeii romanulu Cinadu in an. 1038.

Totu pe atunci s'a botezatu si regele Ungariei Stefanu I. dupa ritulu gr. or. alu Romániloru, aflandu la acesti'a Episcopi si mai multe monastiri gr. or. in viétia. Pe atunci er'a si Episco- patulu gr. orient. din Oradea mare in viétia.

Episcopatul din Ardélu dupa ce Magiarii mai târdiu au priimitu ritulu latinu, a remasu numai a Romániloru.

Se arunca sementi'a desbinárei bisericiei crestine in occi- dentala si orientala prin evenimentele sciute cu Bulgari'a.

Dupa desbinarea bisericiei s'a intr'odusu in Bulgaria in loculu glagoliticeii grecoslavice'a forma de scriere. — Documen- te de renumiitii slavisti Copitaru si Sifaricu, cumca literale, greco-slavice, carele se afla astádi in cártile nóstre bisericé- sci, au de auctoru nu pre Cirulu, carele a nascocitu alfabe-

Alu glagoliticu, ci pre Clemente episcopulu Veletiei in Bulgaria. In alfabetulu acestuia suntu numai câte-va figure de ale lui Cirulu, iera cele mai multe suntu grecesci.

Privilegiulu lui Andreiu dăritu Românilor celor din privilegiatele 8. districte banătiene in anul 1222. Archiepiscopulu Ternovei in Bulgaria se face patriarcu bulgaro-român independentu.

In viéculu XIII. s'au recunoscutu si intaritu si pâna aci esistentele scamne arhiepiscopale gr. or. românesci unulu in Români'a, altulu in Moldavi'a si alu treilea in Ardélu la Alb'a-Iuli'a. — Pre atunci erau episcopi si la românii gr. or. din Cumani'a si liturgi'a in limb'a romanésca.

Causele pentru carele Serbii de preste Dunare si-au cerutu si au capetatu Archiepiscopu nationalu in an. 1219. in Ipeculu Epirului.

Patimele Românilor in vécurile trecute din partea propagandei catolicismului.

De candu se datéza esistentia bulgarilor in tinutul Carasiului si pre alocurea?

Batalia la Cosioy'a a decisu sôrtea imparatiei si patriarchiei sêrbesci.

O manastire romanésca gr. orient. in comitatulu Marmarosiu s. a.

Primulu Episcopu gr. or. in Muncaciu subordinatu Metropolitului de Alb'a-Iuli'a s. a.

Inradecinarea elementului slavo-bulgaru in limb'a romanésca. Lupt'a acestoru doue elemente s. a.

Asupri din partea Magiarilor asupra Românilor si a bisericeii acestora.

IV. Despre Ierarchi'a romanésca gr. or. din Austri'a. Se demustra esistentia, originea, nationalitatea, resedinti'a, sfer'a juriditiunei, si reportulu Metropoliiei romanesci de Alb'a-Iuli'a câtra cea din Ariesiu-Tergovesci — Bucuresci si câtra Patriarchatul Constantinopolei, apoi si cumca Serbii antecerno-eviceni, cei de pre marginile Banatului — temisianu si din Ienopolea pâna la infiintiarea Ierarchiei sêrbesci in Carlovitiu, au fostu impreuna cu Românii din acele pârti supusi Metropoliiei de Alb'a-Iuli'a s. a.

V. Despre originea patriarchulu la serbi, schitie din vietia Patriarchatului ipechianu.

VI. Despre emigrările colonieloru sêrbesci in Austri'a. — Despre privilegiile, patriarchatului si teritoriulu lor.

Acestu tractatu cuprinde si evenimente, cari se tinu de românii cei din acele tempuri viscolose si demustra, cá românii austriaci nu pre calea legii si a dreptatiei, ci prin cerustări nefavorabile au devenitu sub juriditiunea Ierarchiei sêrbesci. — si ca Temisian'a, respective districtele romanesci, nu au fostu nici odata cuprinse in vre-unu voivodatu sêrbescu s. a.

VII. Disertatiune istorica asupr'a dieceseloru gr. or. românesci din monarchi'a austriaca facisiu cu Metropoli'a gr. or. rom. Alb'a-Iuli'a si cu cea sêrbésca de Carlovitiu.

1. Despre dieces'a metropolitana a Ienopolei,
2. Despre dieces'a Oradiei mari,
3. Despre dieces'a metropolitana a Temisioarei-Lipovei,
4. Despre dieces'a Caveranu-Sebesiului si ceea a Versietului,
5. Despre dieces'a Ardélului,
6. Despre dieces'a Bucovinei. (Va urmá)

FOITIA „TELEGRAFULUI ROMANU“.

Spectate, Spectabile, Illustrissime s. a.

Nu se pôte negá, cá literatur'a nôstra in scurtu tempu a veditu unu sboru, de care se mianna amici si inimi, dara totusi avemu inca multu de facutu, séu indreptatu, pâna ce vomu vedé unificate ortografiile pân'acum'a asiá diferite; pâna ce vomu vedé matricul'a oficiolatoru si titulatur'a lor staverite fára maimutiaria, pe bas'a solida filologica, si consunant'a cu natur'a limbei, cá asiá cei nechiamati sa nu faurésca numele vre-unui oficiu maimutitu dupa o limba cu totulu heterogena de cea romána, nici sa adoptámu titulatur'a necausonanta naturei limbei, si contraria scopului culturei.

Sa cautámu adi matricul'a oficiolatoru, si vomu afá: Juratu comitatensu, Jude cercualu, Jude supremu, Comite, Comite supremu s. a. cari suntu numai maimutiarii din: megyei esküdt, Szolgabiró, Föszolgabiró, séu imprumutate din secolulu barbarismului, fára sa se scia pentrece se falsifica matricul'a dela *stremosi conchiegata*? si e téma, cá déca aceste (dupa a mea parere) gresielii in scurtu-nu se voru indreptá, o potemu patí cá Francesii, cari bucurosi vedu modulu scrierei gresitu, dara e prétardiu de a-lu poté indreptá.

Juratu comitatensu nu e oficiu, ci e numai oficiulu preturei intru ajutoriu, si controla alaturata. Nu sciu dara pentru ce sa nu se póta numi dupa natur'a ocupaciunei lui „Adjunctu“?

In Istori'a mai vechia a Românilor 'se afla „Pretoru“ capulu unui colegiu, cercu si „Prefectu“ capulu unei Proviintie, unui tinatu, districtu, si in acestu intielesu se usua in principate si adi, cu totu dreptulu dara se póte pretinde dela nanasiulu cuvinteloru române, sa dee finului seu R. numele „Pretoru“ Protopretoru“ in locu de „Jude“ fabricatu dupa model'a straina „szolgabiró“, si asiá sa nu deie cauza strainilor de a critica, cá dóra Judele de cercu judeca, séu pazesce, ori cá e fauritu din cercuri, iara Jude supremu e dóra unu postu mai naltu decâtu a simplului „Judex curiae regiae“?

Conte séu Comite supremu e adevératu din limb'a latina imprumutatu, séu mai bine dicendu retinutu, dara pe cum oficiulu; asiá si numele lui se a nascutu numai dupa venirea colocuitoarei natiuni magiare, si locm'a asiá desémna capulu unui districtu cá si Prefectulu din tempulu Românilor vechi.

Titulatur'a „Spectatu, Spectabilu, Illustrissimá s. a. aseméne e gresita, nu numai pentru cá e contraria naturei limbei române, care scuria cuvintele, si nu-si forma din substantivu, adjective in bilu, bila, nici are superlativulu „issimulu issima“ (apoi scopulu cultivaturei nu póte fi a stremutá natur'a limbei, ci conformu aceleiasi a formá, a indreptá si a supleni defectulu), ci si pentruca titulatur'a acést'a e trista reminiscencia a slaviei, a diferintiei cei mare, care erá in Germani'a sub tempulu feudalismului, si in Ungari'a sub tempulu iobagiei, séu iara a slaviei.

Associatiunile R. din Ardélu au indreptatu catu-va ortografi'a, si cea Aradana au petrunsu necessita ea de a unificá ortografiile atátu de diverse in diverse provincie, dara in privinti'a numirei oficiolatoru, si in privinti'a titulaturei, ata

de unu articulu publicatu in „Gazet'a T.“ nainte de câti-va ani, si afara de „Romanische Amtssprache“ a preastimatiloru literati Baritiu et Puscariu, cei chiamati pâna adi nu s'au ingri-gitu; candu staverirea acestoru doue ramuri a culturei atátu e de necessaria. Déca póte fi multiamita limb'a italiana cu unu „signiore“, si cea francesca cu unu „monsieur“ fiindu ambe limbi culte, pentru ce n'aru poté fi limb'a nôstra multiamita cu „Domnu“ cui s'aru adauge oficiulu Pretoru, Prefectu s. a. si pentruce sa adoptámu titulu din limbele acelea, cari mai tinu reminiscinti'a servilismului? Apoi staverirea titulaturei dupa natur'a limbei e necessaria si pentru aceea, pentruca altmintrea se da si se priimesce de multe-ori chiaru si de plas'a speculanta, titluri de acelea, cari d. e. in Principate se dau numai Domnitorului. Asiá suntu Maritu (Nagy ságos.) — „Tekintetes“, „Spectatu“, „Spectabilu“ e ori care diuasi, ori care obiectu, la care poti ca-utá cu ochii, care se póte (dupa limb'a latina) spectá, din care cauza titulatur'a acést'a nu numai nu distinge pusefiunea de persóna séu de diregatoria, ci mai curendu se póte privi de dejositoria. — Apoi mai virtosu unu suplicantu de câte-ori nu scia determiná cu care titlu sa se adreseze, de atâtea ori va poté vatemá aroganti'a aceliu'a câtra care se adreseza.

Eu sciu unu casu, unde unu oficiantu aristocratu numai pentru aceea alungatu pre unu scriitoriu sub nume de Spanu, pentru cá au datu Dluu séu Judeu titulu Tekintetes, si pentruca nici aristocratu nu poté pretinde mai mare titlu: care titulatura, séu diferintia pe deplinu aru suplini numele de bo-tezu a oficiulu adangatu lângu „Domnu“ si cu aceea decodata s'aru delaturé scrupulositatea, fric'a, cá aroganti'a se va vatemá. —

Ce e dreptu, modulu acést'a se póte usuá, si singuraminte, si apoi usulu sa defiga titulatur'a, dar pâna candu se va staveri, nu fára vatemare, in sa déca titulatur'a aru fi defipta prin autoritatea Associatiunei dupa o contielegere cu alte Associatiuni, si barbati literati, atunci nimenea va judecá vatemare intr'aceea, cá nu luámu titulatur'a straina, titulatur'a, care cugetandu bine insusirea ei, vedesce unu servilismu. —

Bine aru fi déca parerea publicata directiunei aradane in privinti'a unificandei ortografii s'aru estinde si esupr'a numeloru officii si asupr'a titulaturei. U. i.

*) Autorulu e rogatu a-si chiarificá mai bine ideile, candu ese in publicu cu ele. Red.)

Mai nou.

Unu telegramu alu „Herm. Ztg.“ de eri aude cá Schmerling e denumitu presedinte la curtea de cassatiune (nu la a Trauniei.) Belcredi ministru de statu cu presidiulu ministerialu si cu ducerea ministeriului de politia. Conte Larisch ministru de finantie, Comers presied. dela trib. superioru din Cracovia ministru de justitia. Mecsery, Lasser, Plener si Bar-Reichenstein pensiuati; celu d'antáiu cu rezervarea de a fi si mai departe aplicatu. Generalulu de cavale-ria Conte Haller is'au increditutu conduce-rea trebiloru cancelariei transsilvane.